

## FRIESE VORSTEN

## **Colofon**

ISBN: 978 94 6365 252 0

1e druk 2020

© 2020, Prof. dr. Antoine T.J.M. Jacobs

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel  
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

[www.elikser.nl](http://www.elikser.nl)

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

# FRIESE VORSTEN

Antoine Jacobs





# Inhoud

Voorwoord	7
<b>De tijd van de prinsen</b>	<b>9</b>
1. Friso	10
2. Adel	16
3. Ubbo I	20
4. Asinga Ascon	26
5. Diocarus Segon	36
6. Dibbaldus Segon	44
7. Tabbo	54
<b>De tijd van de hertogen</b>	<b>59</b>
8. Ascon	60
9. Adelboldus	66
10. Titus Bojocalus	70
11. Ubbo II	74
12. Haron Ubbo	80
13. Odilbaldus I	84
14. Udolphus Haron	88
<b>De tijd van de koningen</b>	<b>97</b>
15. Richoldus I Uffo	98
16. Odilbaldus II	110
17. Richoldus II	116
18. Beroald	124
19. Aldigisl I	130
20. Radboud I	136
21. Aldigisl II	150
22. Gundebold	156
23. Radboud II	158
Bibliografie	165
Eindnoten	175



## Voorwoord

Met dit boek waag ik mij op het gladde ijs van een stuk Nederlandse geschiedenis van meer dan 1000 jaar – ongeveer van 300 voor Christus tot bijna 800 na Christus.

Dat is een nog steeds in nevelen gehulde periode van de geschiedenis – niet alleen van Nederland, maar van heel Noordwest-Europa. Van die tijd staat weinig onomstotelijk vast. Dat is vervelend voor de geschiedschrijving, maar het heeft in menig land wel de stof geleverd voor een literair genre dat de schijnwerpers zet op tal van vorsten in deze duistere periode. Men denke aan koning Arthur in Engeland, de Deense koning Hamlet de Oude, koning Mark van Cornwall, oom van Tristan, de Bourgondische koning Günther uit het Nibelungenlied, enzovoorts.

In Nederland is dat genre niet zo erg aangeslagen – misschien zijn wij er te nuchter voor. Alleen in Friesland is er iets van terug te vinden, in de verhalen over ene koning Redbad, waaraan in 2018 nog een film is gewijd.

Dat wekte mijn belangstelling, zeker toen ik gevraagd werd of ik niet een boekje wilde schrijven over alle Friese koningen. Waren er dan nog meer?

Al gauw bleek mij dat er een compleet Fries koningshuis geweest zou zijn in de jaren tussen 433 en 775, voortgekomen uit een nog ouder geslacht van prinses en hertogen. Ooit van gehoord? Het verhaal van dat koningshuis en zijn voorgeslacht is uitgekristalliseerd rond het jaar 1600. Toen is het op papier gezet door officiële landsgeschiedschrijvers – Petrus Suffridus, Furmerius en Winsemius – die waren aangesteld door de Staten van Friesland. Waren dat maar grote dichters geweest! Helaas. Het waren serieuze wetenschappers – ju-

risten zoals ik – die het moesten doen met overleveringen van oude volksverhalen en zangen van barden.

Hun geschriften hebben honderden jaren lang veel weerklank gevonden – ze waren wereldberoemd. . . in Friesland! Maar de laatste 150 jaar zijn ze zelfs van dat bescheiden voetstuk getuimeld.<sup>1</sup> Onze historici keuren hen geen blik meer waardig.

Ik vond dat een beetje jammer – zoals ze in Italië zeggen: *se non è vero è ben trovato*. Bovendien: hebben recente archeologische vondsten niet aangetoond dat er koninklijke opdrachtgevers moeten zijn geweest in Westergo, waar meer goud in de grond is gevonden dan elders in Nederland?

Daarom heb ik mij ertoe gezet om de geschriften van rond 1600 onder het stof vandaan te halen. Voor een letterlijke heruitgave leenden zij zich minder, vanwege hun taal en verteltrant. Die zijn wel erg gedateerd, saai door allerlei uitweidingen en soms ook warrig. Daarom heb ik er maar een eigen verhaal van gemaakt. De kritische lezer kan echter in een uitvoerig notenapparaat vinden waar ik alles vandaan heb gehaald.

Op een paar uitzonderingen na zal men er geen smeugige details voor een Story of Privé in aantreffen. Ook sprekende foto's van alle hoofdrolspelers waren niet voorhanden. Wél een mooie reeks prenten die rond 1620 gemaakt is door de Friese kunstenaar Pieter Feddes van Harlingen, die nu in het Rijksmuseum berust.

Het is mij – een Brabander – een voorrecht om u door deze portretgalerij te mogen rondvoeren, zoals ook de eerste koning Richoldus dat gedaan zou hebben rond 460 in zijn koninklijk paleis in Stavoren met de oude hertog van Brabant (zie blz. [107]). Misschien kan mijn rondleiding nog eens een Nederlandse Verdi, Tolkien of Dan Brown inspireren. . .

Antoine Jacobs



# **1. De tijd van de prinsen**

FRISIA, seu, de Vitis

Principes Frisiæ



Corona Chabbae

Staurora

Creila

FRISO, Conditor Frisiæ.

ARCHEGVS ET PRINCEPS  
PRIMVS.

# 1. FRISO

(...-313-245 v.Chr.)<sup>1</sup>

Veel mensen zijn benieuwd naar hun afstamming. Ze hopen die te kunnen herleiden tot bekende voorouders in lang vervlogen tijden. Ook de geschiedschrijvers van de volkeren hebben vaak getracht om de afstamming van een volk terug te voeren tot roemruchte figuren uit een ver verleden.<sup>2</sup> Van de koningen van Frankrijk en Engeland tot aan de Brabantse hertogen, de graven van Holland en de heren van Arkel, allemaal rekenden zij de Trojanen (ca. 1000 v.Chr.) tot hun voorouders.<sup>3</sup>

In die trant zijn er ook voor Friesland enkele herkomststagen ontstaan.<sup>4</sup> De Friezen zouden afstammen van aartsvader Noë<sup>5</sup>, ze zouden afstammen van koningszonen uit India, die door de apostel Sint-Thomas tot christen gedoopt waren<sup>6</sup>, of van Joden, die in het jaar 70 na Christus door de Romeinen uit Jeruzalem waren verdreven.<sup>7</sup>

Maar de oorsprongsmythe, die in Friesland de meeste weerklank gevonden heeft,<sup>8</sup> laat het voorouderschap van de Friezen beginnen in de tijd van Alexander de Grote, ruim 300 jaar voor Christus. Iets wat ook het beste overeenstemt met het moderne archeologisch onderzoek, dat de eerste kolonisatie van Friesland dateert op de 4e eeuw voor Christus.<sup>9</sup>

---

1 De eerste datum is van de aanvang van de regering; de tweede datum is van het einde van de regering, meestal ook de sterfdatum. Als er ook nog een geboortedatum bekend is, staat die er voor; als de vorst nog langer geleefd heeft dan zijn bewind geduurd heeft, is de sterfdatum, als die bekend is, nog als laatste datum weergegeven.

Na de dood van Alexander de Grote zouden drie uit India afkomstige koningszonen, Saxo, Bruno en Friso, die aanvoerders waren geweest in Alexanders leger, met hun manschappen en volkeren scheep zijn gegaan. Ze voeren langs de westkust van Europa, wat ze konden doen op basis van het verslag van Pytheas van Massilia, die enkele jaren tevoren al eens langs de kust van Holland en Friesland was gevaren.<sup>10</sup> Ze landden metterdaad op de kusten van de Noordzee. Saxo werd de grondlegger van het volk der Saksen, Bruno stichtte Braunschweig en Friso werd de stamvader der Friezen.<sup>11</sup> Friso met zijn schaar stapte in 313 aan land bij het Vlie<sup>12</sup>, toentertijd de smalle zeestraat tussen Friesland en West-Friesland. Het land daar was maar weinig bevolkt.<sup>13</sup> Alleen 's zomers vertoefden er Sueven, die 's winters het hoger gelegen achterland opzochten.<sup>14</sup> In de 68 jaar dat Friso geregeerd heeft, deed hij alles wat je van een kolonisten-leider mag verwachten. Hij trok de grenzen van het nieuwe land, bepaalde de verhouding met de buurvolken<sup>15</sup>, gaf wetten<sup>16</sup> en regelde het bestuur van het land.

Om intensief contact met kwaadwillige Sueven en andere rovers in het zuiden te beperken, mocht niemand meer dan een halve dagreis naar het zuiden, zodat de reiziger nog 's avonds thuis kon zijn. Schepen naar het noorden moesten met eb uitvaren en met vloed weer terugkeren om zo goed mogelijk weerstand te kunnen bieden aan woeste Denen en andere vrijbuiters.<sup>17</sup> Friso ontwierp ook de eerste versie van het Friese wapen ofwel de Friese vlag: zeven rode pompebladen, gesteld in drie zilveren balken, schuin getrokken door een blauw veld.<sup>18</sup>

Friso had zijn oorspronkelijke godsdienst meegebracht en richtte een tempel op voor de oppergod Stavō.<sup>19</sup> Hij stelde zijn zoon Hailo aan als eerste opperpriester van de gods-

dienst en hoofd van de druïden, de heidense priesters.<sup>20</sup> Hailo werd bovendien algemeen hoofd van de zaken die de godsdienst betroffen.<sup>21</sup>

Dat alles deed Friso in de nieuwe hoofdstad, Stavoren, waar hij ook zijn paleis liet bouwen. Ook stichtte hij er een gymnasium<sup>22</sup> en in Leeuwarden een druïdenschool.<sup>23</sup> Verder liet Friso (met name via zijn zoon Galo of Gele)<sup>24</sup> dijken aanleggen om de zee op een afstand te houden.<sup>25</sup> Hij stichtte dorpen, bouwde schouwplaatsen en voorzag ze van krijgers om rovers aan te pakken.<sup>26</sup> Hij zou ook nog boeken hebben geschreven.<sup>27</sup>

Ten slotte, niet te vergeten, zorgde hij ook voor een nageslacht: zeven zonen en een dochter liet hij na uit zijn verbintenis met Hilla, een dochter van een Griekse vorst.<sup>28</sup> Deze Hilla stierf in het kraambed tijdens de geboorte van haar dochter, reden waarom Friso de dochter de naam Wymolt/Wimoda/Weemoed gaf.<sup>29</sup>

De zeven zonen van Friso kregen elk de voogdij over een van de zeven Friese ‘Zeelanden’, waarin Friesland in de loop der tijden door de schrijvers is verdeeld: West-Friesland, Westergo, Oostergo, Drenthe<sup>30</sup>, Groningen, Eemsland en het gebied ten oosten van de Weser, Dietmarsum.<sup>31</sup>

Toen Friso het land onder zijn zonen verdeeld had, raadde hij de Friezen aan zich nooit een koning te kiezen<sup>32</sup> en zich nimmer aan een vreemde vorst te onderwerpen, maar steeds vrij te blijven en zich te laten besturen door rechters die ze zelf hadden gekozen. Het is anders gelopen. Zoals wij zullen zien, hebben de Friezen vanaf de 5e eeuw na Christus wel degelijk koningen verkozen en voordien ook leiders met de titel van prins of hertog.

Terugkomend op Friso's kroost<sup>33</sup>: we zagen reeds Hailo als opperpriester en Gele als toezichthouder op dijken en

wegen. Zoon Adel zou Friso gaan opvolgen. De zonen, genaamd Aesgo<sup>34</sup> en Schelto<sup>35</sup>, werden rechter.<sup>36</sup> Enkele andere zonen en de enige dochter worden opgevoerd als stichters van Friese koloniën in het buitenland.<sup>37</sup> Hetto<sup>38</sup> werd door zijn vader naar Duitsland gestuurd om daar het volk van de Katten te besturen. Naar hem werd hun land ‘Hessen’ genoemd. Friso’s zoon Vito<sup>39</sup> of Jutte trouwde met een dochter van de koning van Jutland.<sup>40</sup> Dat land is naar hem genoemd.<sup>41</sup> Dochter Wijmolt/Wimoda/Weemoed trok over de Weser en het land waar zij zich vestigde, heette naar haar, ‘Wijmoltesland’.<sup>42</sup>

De dankbare Friezen hebben Friso in latere eeuwen op vele wijzen in ere gehouden, onder andere in talloze legendes.<sup>43</sup> Een van de mooiste is die waarin beschreven wordt dat de boot waarmee Friso met de zijnen naar Friesland kwam, zo groot was dat hij bijna niet het Nauw van Calais kon passeren. Ze smeerden de boot toen in met zeep, waarop dat toch net lukte. Dat kun je vandaag nog zien aan de witte krijtrotten bij Dover.

Na een regering van 68 jaar zou Friso gestorven zijn in het jaar 245 voor Christus.<sup>44</sup>



FRISIA, seu, de Vitis



ADEL .

PRINCEPS FRISIÆ  
SECUNDVS.



## 2. ADEL

(...-245-151 v.Chr.)

Friso werd opgevolgd door zijn oudste zoon Adel, die regeerde in een heel andere wereld dan zijn vader. De Grieken waren immers met de dood van Alexander de Grote van het machtspolitieke toneel verdwenen; de stad Rome was allengs machtiger geworden en streed met de stad Carthago om de hegemonie in het Middellandse Zeegebied. De Carthager Hannibal trok met een enorm leger, compleet met olifanten, over de Alpen en verscheen voor de poorten van Rome (*Hannibal ante portas*, 216), maar consul Fabius wist veldslagen te vermijden en door een tactiek van uitstel Rome te redden. Mede dankzij het latere hameren van senator Cato (*ceterum censeo Carthaginem esse delendam*/overigens ben ik van mening dat Carthago verwoest moet worden) wist Rome ten slotte de hegemonie in Europa te grijpen.

Adel had van Friso die naam gekregen omdat het de naam was van Friso's vader, die koning was van een streek aan de Ganges in India.<sup>45</sup> Zijn naam was ook in een ander opzicht heel toepasselijk, want hij wordt gezien als de stamvader van de Friese adel.<sup>46</sup> Alle grote Friese adellijke geslachten herleidden hun afkomst op hem: de heren van Brederode, de Van Adelen van Sexbierum, de Van Cammingha's, de Botnia's, de Hermana's, de Magnus Forteman, enzovoort. Zo werd deze zoon van prins Friso de schakel tussen de herkomst van het Friese volk en de familiegeschiedenissen van de laatmiddeleeuwse Friese adel. Doordat zij allen van

prins Adel zouden afstammen, vormde de hele Friese adel als het ware één verwantschapskring.<sup>47</sup>

Prins Adel bevestigde de wetten die zijn vader Friso aan de Friezen had gegeven en breidde die nog wat uit, omdat de zeden en gewoonten van de Friezen nog zeer primitief waren. Naar het voorbeeld van de Persen leerde hij het volk om vriendschap en genegenheid jegens anderen te betonen door het samenvouwen van de handen en door kussen.<sup>48</sup> Prins Adel zou ook tafel- en gastwetten voor de in Friesland gebruikelijke gastmalen en drinkgelagen hebben geschreven.<sup>49</sup> In dat verband kan gewezen worden op de Friese drinkhoorn.<sup>50</sup> Volgens de Latijnse schrijver Plinius dronken de Germanen in het Noorden uit de hoorns van oerossen.<sup>51</sup>



*Drinkhoorn van Roordahuizum*

Uiteraard zocht prins Adel ook voor zichzelf een partner uit van goeden huize. Hij trouwde met een dochter van de koning van de Sueven.<sup>52</sup> Tijdens zijn bewind werd een andere nazaat van Friso, Schotte, de stamvader der Schotten.<sup>53</sup>

Van prins Adel wordt verhaald dat hij meerdere geschriften zou hebben nagelaten,<sup>54</sup> maar die zijn nooit teruggevonden.<sup>55</sup> Verder wordt van hem bericht dat hij zijn land tegen de invallen van de Noormannen beschermd zou hebben.<sup>56</sup> Toch moest Friesland tijdens zijn regeerperiode wel een stevige aanval van de Denen verduren.<sup>57</sup> Aanleiding daarvoor was een moordpartij. Op de bruiloft van Henricus, een verwant van Friso's zoon Vito, met Sygnem, een dochter van de koning van Finland, is deze Henricus met veel van zijn vrienden vermoord door Gramo, de vijfde koning van Denemarken. Deze nam toen Sygnem met zich mee, trouwde met haar en stierf twee jaar later.<sup>58</sup> Vito wilde die moordpartij wreken en is toen een paar jaar lang met zeeroverij langs de Deense kusten getrokken. Toen heeft de Deense koning Froote deze Vito in een zeeslag overwonnen. Die koning heeft daarop de hele Friese kust uitgeplunderd alsmede een tip van Germanië en is vandaar met roof en buit naar Britannië overgestoken.<sup>59</sup> Na een regeerperiode van maar liefst 94 jaar overleed Adel in het jaar 151 voor Christus.<sup>60</sup>

FRISIA, seu, de Viris



VBBO.

PRINCEPS FRISIÆ  
TERTIVS.